

Dunăre și apoi în Țara Românească, protejat de craii sîrbi și de domnii români, promotor al luptei anti-catolice care se dădea tocmai în acest colț al lumii balcanice¹, în relații cu patriarhul Eftimie al Tirnovei² și cu Isaia de la Hilandar³, popa Nicodim, cunoscut cărturar și orator, a folosit cunoștințele de limbă, de scriere și de împodobire a cărții căpătate în locurile unde a trăit: Serbia, Athos, Vidin. De aceea, el recurge la un izvor de redacție sîrbă, folosind o literă mai turtită, caracteristică centrelor culturale arhaizante, și încearcă să împodobească textul prin folosirea culorilor în grafie. Oare acest text se găsea la îndemînă în ctitoria sa de la Vodița? Admițînd că la Vodița, «în Țara Ungurească»⁴, a scris Nicodim în 1404—1405 tetraevanghelul său miniat, credem că — cel puțin pentru text — prototipul folosit se găsea în acel loc. Știm că pe la 1372⁵ mănăstirea Vodița avea — după documentul de la Vladislav I — «un tetraevanghel ferecat și aurit», probabil adus sau procurat de Nicodim de la Vidin, în a cărui apropiere trăise și cu care Țara Românească era în contact direct de relații politice, culturale și de frontieră⁶. Și nu este de mirare. Texte de redacție sîrbă se scriau chiar pentru țarul bulgar Ioan Srațimir din Vidin și pentru țărița sa Anca, sora lui Vladislav I, la 1360⁷; aducerea în Țara Românească a unui asemenea manuscris pe la 1371-1372, unde se găsea refugiat Nicodim și mitropolitul vidinean Daniil, protejatul domnului și al patriarhiei din Constantinople, nu este un lucru improbabil. De altfel, este momentul inițial al expansiunii cărții de redacție sîrbă chiar pe teritoriul de limbă bulgară⁸. Nu este exclusă însă nici posibilitatea originii atonite a izvodului, poate de la Hilandar, *lavra mare sîrbească*; pentru aceasta pledează forma arhaică a conținutului, fără predosloviile patriarhului Teofilact al Bulgariei și fără acele inovații în Sinaxar, proprii bulgarilor și sîrbilor, care introduseseră sfinții «naționali» în literatura slavă⁹. Spre aceeași origine ne îndreaptă și tipul de frontispicii și mai ales de litere ornate.¹⁰

Caracterul miniaturii este cu certitudine bizantin sau slavo-bizantin (atonit sau tirnovean). Dar se pune întrebarea: a avut autorul lor în față un model ornamentat pe care l-a copiat? S-ar părea că izvodul pentru text nu purta

¹ Vezi E. M. Lăzărescu, *op. cit.*, p. 262—264.

² Vezi și *История на българската литература*, vol. I, Editura Academiei Bulgare de Științe, Sofia, 1962, p. 303.

³ Vezi E. M. Lăzărescu, *op. cit.*, p. 262 și anexa III, p. 275.

⁴ Vezi mai sus p. 205.

⁵ Data lui nu poate fi 1374, cum este publicată în DIR, p. 27—28 (vezi mai sus), ci o dată imediat anterioară, (argumentația la E. M. Lăzărescu, *op. cit.*, p. 267).

⁶ Vezi mai ales E. M. Turdeanu, *La littérature bulgare etc.*, p. 38; cf. și *История на българската литература*, I, p. 280.

⁷ *Sbornicul din Gand* (Belgia) din 1360 (E. M. Turdeanu, *loc. cit.*) Reproduseri în «Известия на български археологически институт» III, 1925, p. 246—8, fig. 58—59. Nu am putut face o comparație cu tetraevanghelul de redacție mediobulgară, lucrat tot la Vidin în 1348 (vezi literatura la E. M. Turdeanu, *loc. cit.*) și nici cu Apostolul de la mănăstirea Sf. Pavel de la Athos (menționat de E. Th. Karski în *Славянская кирилловская палеография*, Leningrad, 1928, p. 249—5) sau cu Trifolghionul de la Zograf (menționat de același), lucrările în care se găseau reproduceri nefiindu-mi accesibile.

⁸ *История на българската литература*, vol. I, p. 357.

⁹ Legăturile cu Isaia de la Hilandar și cu Athosul se continuă și după venirea în Țara Românească (vezi *Viața lui Isaia*, la E. M. Lăzărescu, *op. cit.*, Anexa, p. 275, rînd 10).

¹⁰ Pe lângă izvoarele citate la nota 7, trebuie să mai adăugăm exemple de litere ornate cu flori cruciforme și vreji din manuscrisele atonite de limbă slavă din sec. al XIV-lea, reproduse de E. Th. Karski (*op. cit.*, p. 406, pl. 47) și de P. A. Лавров (*Палеографические снимки с югославянских рукописей болгарского и сербского письма*, Издание С. Петербургского Археологического Института (f. loc și an), XI—XIV, p. 53, 64.